

NARODNA SKUPŠTINA REPUBLIKE SRPSKE
MINISTARSTVO PRAVDE REPUBLIKE SRPSKE
UDRUŽENJE PRAVNIKA REPUBLIKE SRPSKE
SRPSKO UDRUŽENJE ZA KRIVIČNOPRAVNU TEORIJU I PRAKSU

ZBORNİK RADOVA

Sa 17. međunarodne naučno-stručne konferencije

„DJECA I MALOLJETNICI U KAZNENOM PRAVU“

Banja Luka
23. i 24. aprila 2026. godine

„DJECA I MALOLJETNICI U KAZNENOM PRAVU“

ISSN 2831-0144 (Print)

ISBN 978-99997-969-4-1

UDK: 343

p.p.1-444

Izdavači:

Istraživčki centar Banja Luka

Aleja Svetog Save 7A, 78000 Banja Luka, Republika Srpska – BiH
istrazivackicentarbl@gmail.com

Ministarstvo pravde Republike Srpske

Trg Republike Srpske 1, 78000 Banja Luka, Republika Srpska
www.vladars.rs, mpr@mpr.vladars.rs

Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu

Kraljice Natalije 45, 11000 Beograd, Republika Srbija
www.skup.org.rs, sukp@sezampro.rs

Javna ustanova Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj

Bulevar Stepe Stepanovića 60, Banja Luka, Bosna i Hercegovina
sekretar@rs.cest.gov.ba, www.rs.cest.gov.ba

Za izdavače:

dr Gojko Pavlović, direktor
dr Goran Selak, ministar pravde
akademik prof. dr Stanko Bejatović, predsjednik Udruženja
Slobodan Zec, direktor Centra za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj

Glavni i odgovorni urednik:

akademik prof. dr Miodrag N. Simović
doc. dr Nikolina Grbić - Pavlović

Recenzentski odbor:

akademik prof. dr Stanko Bejatović
akademik prof. dr Miodrag N. Simović
prof. dr Ljubinko Mitrović
doc. dr Nikolina Grbić - Pavlović

Tehničko uređenje: Sretko Bojić

Štampa: MARKOS design&print studio, Banja Luka

Odgovorno lice štamparije: Igor Jakovljević

Tiraž: 100 primjeraka

Zbornik u punom tekstu dostupan na: www.sukp.org.rs;
<https://doisrpska.nub.rs/index.php/ZCEST>

Naučni odbor:

akademik prof. dr Igor Leonidevič Trunov, Moskovski državni Univerzitet kulture i umjetnosti (MGUKI)
prof. dr Milan Škulić, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
prof. dr Borislav Petrović, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, profesor emeritus
prof. dr Dragan Jovašević, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, profesor emeritus
prof. dr Velimir Rakočević, Pravni fakultet Univerziteta u Podgorici
prof. dr Igor Vuletić, Pravni fakultet Sveučilišta „Josip Juraj Strossmayer“ u Osijeku
prof. dr Vid Jakulin, Pravni fakultet Univerziteta u Ljubljani
prof. dr Elek Balázsc, Pravni fakultet Univerziteta u Debrecenu
prof. dr Vladimir M. Simović, Vrhovni sud Republike Srpske

Organizacioni odbor:

dr Nenad Stevandić
prof. dr Ljubinko Mitrović
dr Goran Selak
akademik prof. dr Stanko Bejatović
Slobodan Zec
akademik prof. dr Vitomir Popović
doc. dr. Milimir Govedarica
prof. dr Veljko Turanjanin
prof. dr Marina M. Simović

KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA DETETA OD ZAPUŠTANJA I ZLOSTAVLJANJA

Prof. dr Zoran Pavlović

redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Privredna akademija Novi Sad, Prorektor za nauku, šef Katedre za krivično pravo, počasni profesor i počasni doktor nauka na Univerzitetu u Pečuju, e-mail zoran.pav@hotmail.com ORCID 0000-0002-9625-1298

Apstrakt: Autor se u prvom delu ovog rada bavi pitanjima koja su vezana na normativni okvir i praktične izazove u primeni člana 193 Krivični zakonik Republike Srbije. Analizira se položaj deteta kao posebnog nosioca pravnih dobara, kao i sistematika krivičnih dela u važećem zakonodavstvu, koje zaštitu deteta dominantno posmatra kroz okvir porodičnih odnosa. U radu se razmatraju nedostaci takvog pristupa, naročito u pogledu kvalifikacije dela, utvrđivanja izvršilaca i primene načela ne bis in idem u situacijama paralelnih ili sukcesivnih postupaka. Pojmu grubo zanemarivanje kod krivičnog dela zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica, autor u drugom delu rada posvećuje pažnju u cilju boljeg normativnog određenja. Rad ukazuje na potrebu reforme postojećeg sistema kroz preciziranje zakonskih pojmova, argumentovanu diskusiju oko mogućeg uvođenja posebne grupe krivičnih dela protiv dece i jačanje međuinstitucionalne saradnje. U radu se podržava integrisani model krivičnopravne zaštite koji je u skladu sa načelima zakonitosti, proporcionalnosti i ultima ratio, uz istovremeno obezbeđivanje efikasne i suštinske zaštite deteta kao posebno ranjive kategorije.

Ključne reči: zapuštanje i zlostavljanje deteta; grubo zanemarivanje; vrednosti porodice.

1. UVODNA RAZMATRANJA

Svedoci smo u životnoj stvarnosti da su deca, veoma često u vrlo ranoj dobi izvršioci, ali isto tako da su i žrtve kaznenih (krivičnih dela i prekršaja) dela. Bez obzira na u teoriji nekada i nepomirljive stavove oko pitanja označavanja da li je dete oštećeni ili žrtva, ili pak da li je lice mlađe od 18 godina dete ili maloletnik, ili kako se pravi razlika između dece i maloletnih izvršilaca, da li će se nešto postići spuštanjem ili podizanjem starosne granice dece u kontekstu krivičnopravne odgovornosti, nesporno je da to ne menja ni na jedan način pozitivne obaveze države da učestvuje u zaštiti prava deteta. Jedan od načina ostvarivanja te zaštite ogleda se i u inkriminaciji koja je u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije označena u članu 193. KZ Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica, i to u glavi XIX - krivična dela protiv Braka i porodice.

Zato u korupusu zaštite ljudskih prava, zaštita prava deteta predstavlja jedno od osnovnih načela savremenih pravnih sistema. Deca kao posebno ranjiva društvena kategorija, zahtevaju pojačanu pravnu zaštitu, ne samo zbog njihove fizičke i psihičke nezrelosti, već i zbog zavisnost od odraslih osoba koje su dužne da brinu o njihovom pravilnom razvoju i dobrobiti. U savremenom društvu sve veća pažnja posvećuje se

sprečavanju različitih oblika nasilja nad decom, uključujući fizičko i psihičko zlostavljanje, kao i zanemarivanje (zapuštanje) osnovnih potreba deteta. Ovo naročito postaje vidljivo kada se neka zabranjena posledica već desi, a gde se dete pojavljuje upravo u dvostrukoj ulozi i žrtve zapuštanja i zlostavljanja, ali i izvršioca nekog teškog krivičnog dela sa često nepopravljivim posledicama. Naravno da je nesporna kriminološka veza između porodice i delinkventnih ponašanja deteta, ali se ne smeju ni zaboraviti granice krivične odgovornosti roditelja, koje su utvrđene zakonom. Drugim rečima, kroz svaki konkretni slučaj neophodno je da se utvrdi gde je granica između lošeg roditeljstva i krivične odgovornosti. Zato smo se upravo i opredelili za ovako određenu temu rada, kako bi ukazali na određene nedoumice koje postoje, nedovoljnu preciznost u zakonskoj normi i probleme sa kojima se susrećemo u praksi.

Međunarodna zajednica je prepoznala značaj posebne zaštite dece, što je dovelo do usvajanja brojnih međunarodnih dokumenata koji uređuju ovu oblast. Najznačajniji među njima je opštepoznata UN Konvencija o pravima deteta, koji državama potpisnicama nameće obavezu da preduzmu sve potrebne mere zaštite deteta od svih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Prema tim standardima, nacionalni pravni sistemi razvili su različite mehanizme zaštite deteta, među kojima posebno mesto zauzima krivičnopravna zaštita. Stereotip da ona dolazi na začelju kolone ovih mera zaštite mora da se promeni i usaglasi sa preventivnom ulogom i zadacima krivičnog prava.

U pravnom sistemu Republike Srbije zaštita deteta od zapuštanja i zlostavljanja obezbeđena je različitim nivoima zaštite i propisa, a ovom prilikom ćemo se više pozabaviti samim krivičnim delom zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica. Istorijiskopravna analiza ukazuje da se zakonodavac ovom odgovornosti bavio i pre više od jednog veka, a i u komparativnom pravu možemo konstatovati različite načine na koji se pokušava pitanje zaštite prava deteta što bolje rešiti. Danas primena ovih normi u praksi otvara određena teorijska i praktična pitanja, naročito u pogledu tumačenja pojma grubog zanemarivanja roditeljskih dužnosti kao standarda na koji ne može da daje odgovor samo judikatura. Zbog toga je analiza krivičnopravne zaštite deteta od zapuštanja i zlostavljanja od posebnog značaja kako za pravnu teoriju, tako i za praksu. Efikasne zaštite prava deteta ne može biti isključivo osloncem na krivičnopravnu zaštitu, dok god nedostaje sistem u kome se ostvaruje zaštita prava deteta i odgovarajuća institucionalna rešenja kroz koje će se lakše realizovati društvena obaveza zaštite prava deteta i u ovom kontekstu.

No, kako je to konkretno regulisano, i kako bi moglo u ovom trenutku da se poboljša, podrazumeva i detaljniju analizu, pa krenimo redom.

Dva primera i nekoliko pitanja u vezi sa njima

Dana 5. oktobra 2023. godine oko 11 časova, u Niškoj Banji, na tavanu porodične kuće svog školskog druga M. M. ubijen je dečak A.S. Obojica su imala 13 godina, i išli su u isti razred i istu školu. Prema pisanju medija i na osnovu uvida u obdukcioni zapisnik koji su mediji dobili od roditelja žrtve, dečak A. S. je usmrćen sa 37 uboda nožem po čitavom telu, od kojih su dva bila smrtonosna. Izvesna

neusklađenost javnog tužilaštva u vođenju prethodnog postupka dovela je do toga da su se protiv roditelja dečaka M. M. koji je lišio života svog školskog druga vodila u startu dva postupka, i to pred Osnovnim javnim tužilaštvom u Nišu zbog krivičnog dela iz člana 193. stav 1. KZ Zapuštanje i zlosavljanje maloletnog lica, a pred Višim JT u Nišu zbog krivičnog dela teška dela protiv opšte sigurnosti iz člana 288. stav 2. KZ u vezi sa krivičnim delom izazivanje opšte opasnosti iz člana 278. KZ.¹

Prateći medijske napise javnost je bila upoznata da je od strane stručnog tima Centra za socijalni rad u Nišu dat nalaz i mišljenje gde se nadležnom sudu predlaže postupak za lišenje roditeljskog prava zbog grubog zanemarivanja deteta M. M. koji je usmrtio A. S. Optužnica protiv roditelja stupila je na snagu 2026., i održano je pripremno ročište, ali je u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku isključena javnost. Više javno tužilaštvo i odbrana optuženih zahtevali su u konkretnom slučaju da se javnost isključi, dok su roditelji ubijenog dečaka A.S. tražili da postupak bude javan, što je sud odbio.

Iz navedenog jasno je da ovlašćena lica u Centru za socijalni rad nisu ranije imala saznanja o porodici dečaka koji je lišio života svog druga, tako da se u konkretnom slučaju postavilo nekoliko pitanja, koja će morati da sačekaju pravnosnažnu sudsku odluku da bi se o njima moglo razgovarati. Sve do trenutka dok do toga ne dođe, možemo samo da konstatujemo vremenski period od kada je izvršeno krivično delo, da je 30. maja 2025. VJT u Nišu podiglo optužnicu, da je u novembru 2025. ona potvrđena, a da je 10. marta 2026. godine održano pripremno ročište kada je sa suđenja isključena javnost, ali da su mnogi dokazni materijali učinjeni dostupni javnosti, što donekle i obesmišljava potpuno isključenje javnosti sa suđenja.²

Drugi primer odnosi se na krivični postupak pred Višim sudom u Beogradu, protiv roditelja dečaka K. K., koji je 3. maja 2023. imao manje od 14 godina. Prema optužnici, dečak je došao do pištolja 1. maja, napunio je šest okvira sa ukupno 92 metka i stavio ih kod sebe, a zatim ih 3. maja prebacio u ranac i poneo u školu. U školi je prvo pucao u radnika obezbeđenja, zatim u još tri učenice pre nego što je ušao u kabinet istorije gde je bilo 23 dece, nastavnica i student na praksi.

Ukupno je ispalio 45 metaka, i usmrtio 9 učenika škole i radnika obezbeđenja, dok je više lica zadobilo teške telesne povrede.

Dečak K. K. je sam pozvao policiju. Nakon izvršenog krivičnog dela, protiv roditelja dečaka K. K. koji je krivično neodgovoran, Više javno tužilaštvo je podiglo optužnicu protiv oca zbog krivičnog dela teško delo protiv opšte sigurnosti iz člana 288. stav 2 KZ u vezi sa krivičnim delom izazivanje ošte opasnosti iz člana 178. stav 1 KZ u sticaju sa krivičnim delom iz člana 193. stav 1. KZ Zapuštanje i zlosavljanje maloletnog lica, a majka K. K. optužena je za zbog krivičnog dela iz člana 193. KZ Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica.³

¹ <https://www.blic.rs/vesti/hronika/foto-majka-decaka-ubice-iz-niske-banje-dosla-zamotana-na-sudjenje-krila-se-iza/bn52krc>

² <https://www.rts.rs/vesti/hronika/5902397/poceo-glavni-pretres-roditeljima-zbog-ubistva-decaka-u-niskoj-banji-.html>

³ <https://www.bbc.com/serbian/articles/c77jmrjvygo/lat>

Pošto su na izrečenu presudu uložene žalbe, sudsko veće Apelacionog suda u Beogradu ukinulo je prvostepenu presudu i postupak je krenuo ispočetka. Imajući u vidu činjenicu da se radi o zaštiti prava deteta, sudsko veće nije prihvatilo predlog branilaca optuženih i sa ovog suđenja je isključena javnost.

Među ova dva krivična postupka postoje mnogo sličnosti, kao što su pravna kvalifikacija, dužina trajanja postupka, delimična kontaminacija sudskog postupka sa iznošenjem dokaza u javnosti koja je isključena, ali i različiti stavovi roditelja optuženih, jer su u jednom sudskom postupku predložili, a u drugom protivili prisustvu javnosti. U odnosu na posledice, ako bi tako mogli da nazovemo lišavanje života drugih od strane dva 13-godišnja dečaka, pitanja odgovornosti roditelja i drugih lica koja vrše faktički nadzor nad decom ukoliko se tada dogodi delikt rešena su, pravilima građanskog prava kao celine, na sličan način u srpskom i komparativnom zakonodavstvu. Vanugovorna odgovornost za šteta pričinju od strane dece pripada ovom krugu lica (roditelji, usvojitelji, staratelji i dr.). Brze promene u društvu, tehnološki razvoj i mnogi štetni uticaji na porodicu koje smo i sami dozvolili utiču na učestalija deliktna ponašanja dece, što na neki način širi i polje odgovornosti roditelja i u oblasti naknade štete.⁴

No pitanja koje se sve pravne vrednosti štite krivičnim pravom i sudskim postupcima i materijalnim zakonodavstvom, postoji li efikasan sistem zaštite prava deteta u krivičnom postupku, kakva i koja je odgovornost roditelja i drugih odgovornih lica u vezi sa staranjem o detetu, kako institucije reaguju i drugo, zahtevaju odgovore do kojih nećemo doći tek pravnosnažnošću presuda u ova dva predmeta, ali ćemo imati dobru osnovu za analizu postojećeg stanja. Posebno pitanje koje zahteva odgovore tiče se društva u celini, a odnosi se na ulogu porodice u savremenom srpskom društvu i može li se samo kroz vođenje krivičnih sudskih postupaka doći do rešenja kojima bi se došlo do promene u skladu sa trenutkom u kome živimo, ne zaboravljajući tradiciju, ali okrenuti ka budućnosti.

2. RAZVOJ KRIVIČNOG DELA POVREDE PRAVA DETETA

Krivičnopravno rešenje pitanja zanemarivanja i zlostavljanja deteta u Krivičnom zakoniku Kraljevine Jugoslavije, od 27. januara 1929., noveliranog Zakonom od 9. oktobra 1931. godine ovo krivično delo smestio je, kako navodi Čubinski u Naučnom i praktičnom komentaru Krivičnog zakonika,⁵ od dela protiv braka na dela protiv porodice (paragraf 294.) i inkriminiše slučajeve neispunjavanja obaveza od strane roditelja, hranitelja i drugih lica prema detetu, ako ovo zapostave, i u slučaju prekoračenja, odnosno zlostavljaju dete. Kao objekt dela KZ tako određuje

⁴ Pavlović, Z. (2023) Građanskopravna (deliktna) odgovornost roditelja (Civil (delict) liability of parents). U: Petrović, Z., Čolović, V., Obradović, D. (ur.) XXVI Međunarodna naučna konferencija Prouzrokovanje štete, naknada štete i osiguranje. Beograd: Institut za uporedno pravo, Pravosudna akademija, Udruženje za odštetno pravo, pp. 61-73. ISBN 978-86-82582-02-1

⁵ Čubinski, Mih., Naučni i praktični komentar Krivičnog zakonika Kraljevine Jugoslavije, od 27. januara 1929., noveliranog Zakonom od 9. oktobra 1931., Geca Kon, Beograd, 1934, 499-500.

dete, a kao izvršioce pominje roditelje, hranitelje i staraoce, ali i “uopšte oni kojima je povereno stanje o ličnosti deteta”. Prema duhu Krivičnog zakonika, bez obzira na paragraf 14. koji određuje kao dete lice koje nema 14 godina, bezuslovno se pod detetom smatralo i lice koje ima više od 14 a manje od 17 godina, dakle koja su bila mlađi maloletnici. Profesor Čubinski smatra za nedostatak što zakonik nije predvideo kvalifikovane forme neispunjavanja obaveza od strane odgovornih za brigu o detetu, jer se primoravanje deteta na prosjačenje, kockanje i slično smatralo direktnim moralnim kvarenjem.

Prema navodima Čubinskog, drugi oblik ovog krivičnog dela sastojao se u prekoračenju roditeljskog prava na disciplinsko kažnjavanje deteta koje se loše vlada. Pri tome se autor ne zalaže za disciplinsko kažnjavanje po svaku cenu, i zalaže se za kažnjavanje izvršioca za krivično delo u sticaju sa drugim delima, kao što su teška telesna povreda i drugo, ako bi prilikom izvršenja došlo do takve situacije.

Sličan stav po ovom krivičnom delu preuzeo je i zakonopisac 1951., kada je uz Nacrt KZ FNRJ u obrazloženju predloga rečeno da su pregledom švajcarskog, poljskog, danskog, nemačkog, italijanskog i čehoslovačkog krivičnog zakonodavstva našli da u njihovoj legislativi ovakvog krivičnog dela nema, ali su ga svejedno inkriminirali u članu 196. Zlostavljanje i zapuštanje maloletnika. Ovakav naziv potiče iz 1959., kada je umesto reči dete određeno da je to maloletnik, kako bi njim bili obuhvaćeni svi, do punoletstva.

Kako ističe Tahović⁶ obaveza prema maloletniku (u skladu sa porodičnopravnim propisima) bi podrazumevalo obavezu staranja, odnosno podizanje deteta u fizičkom i duševnom pogledu. Dakle, reč je o vaspitanju deteta, gde svako zapuštanje nije krivično delo, već samo ono koje je učinjeno grubim zanemarivanjem svoje dužnosti zbrinjavanja i vaspitanja, vodeći računa pri tome o objektivnim mogućnostima odgovarajućeg lica u pogledu izvršenja svoje dužnosti zbrinjavanja i vaspitanja. U odnosu na vinost KZ iz 1951. godine umišljaj se sastoji u svesti da se grubo zanemaruje dužnost zbrinjavanja i vaspitanja i da se time zapušta dete. To nije bilo povezano sa zlostavljanjem deteta u kontekstu disciplinskog kažnjavanja, gde se ne isključuje delo, po stanovištu zakonodavca, već se isključivala protivpravnost zlostavljanja.⁷ Pravilno Singer konstatuje da se zlostavljanjem deteta smatra i njegovo prisustvo kod nasilja nad drugim članom porodice, tako da u kontekstu savremenog prava možemo reći da bi to odgovaralo inkriminacijama koje su u vezi sa sprečavanjem nasilja u porodici, pa je dete žrtva kod ovakvih činjenja.

Kada je mladi bračni par ostavio sedmomesečnu bebu zaključanu u automobilu, dok su oni pratili košarkašku utakmicu u Sportskom i poslovnom centru Vojvodina 2005. godine u Novom Ssadu, a nisu reagovali ni na pozive preko razglasa da se jave roditelji bebe ostavljene u automobilu na parking, otvorilo se pitanje u vezi sa napuštanjem deteta (na javnom mestu). Naime, kritičnom prilikom nadležna policijska uprava nije podnela krivičnu prijavu, a Centar za socijalni rad nije

⁶ Tahović, Janko (1962) Komentar Krivičnog zakonika, Savremena administracija Beograd, 338-339.

⁷ Singer, Mladen, (1967) PRavni i kriminalnopolitički aspekt krivičnog djela zlostavljanja i zapuštanja maloljetnika, Naša zakonitost 6/67, 495-497.

reagovao (po službenoj dužnosti), uz obrazloženje da se u slučaju postupka prema roditeljima ne bi beba imala gde zbrinuti, a da dete pre toga nije bilo napuštano, pa nije imalo svrhe pokretati bilo kakav postupak.⁸ Prema stavu Saveznog vrhovnog suda po zahtevu za zaštitu zakonitosti iz 1959. godine (Kz 45/59) pojam zapuštanja ne bi trebalo suviše usko tumačiti, jer samo napuštanje već samo po sebi predstavlja grubo zanemarivanje dužnosti. Zato bi u slučaju roditelja navijača sa novosadskog SPENSa, iako delo nije bilo dovršeno, pitanje krajnje nemarnog odnosa prema obavezama roditelja trebalo pažljivije ceniti. Naročito jer pitanje nemarnog odnosa kao faktičko pitanje treba u svakom konkretnom slučaju utvrditi, uzimajući u obzir sve okolnosti, objektivne i subjektivne prirode. Zakonopisac je u svakom slučaju predvideo i krivično delo kršenja porodičnih obaveza, u čiji bi se kontekst ovakvo ponašanje moglo podvesti.⁹

3. GRUBO ZANEMARIVANJE DUŽNOSTI RODITELJA U SAVREMENOM PRAVU

Krivični zakonik u današnjem krivičnom pravu Republike Srbije zadržao se donekle na inkriminaciji koja je, iz datog prikaza, imala blagu evoluciju u poslednjih 100 godina, ali u različitim društvenim okolnostima, ali i porodici čija se uloga značajno menja. Posledice po decu zbog tih promena u, i oko porodice (i ne samo te promene) biće sve vidljivije. Samo krivično delo iz člana 193. Krivičnog zakonika Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica je po malo neopravdano izostalo iz fokusa interesovanja javnosti. U empirijskom delu istraživanja koje smo sproveli generalno konstatujemo da delimično zbog standarda koji nije do kraja definisan (grubo zanemarivanje), a delom i zbog toga što se traži uzročnopsledična veza između zanemarivanja i stanja zapuštenosti koju je uglavnom vrlo teško dokazati. Primeri koje smo naveli u vezi sa tim u predmetima iz 2023. godine protiv roditelja dečaka K. K. iz Beograda i M. M. iz Niške banje, koji su izvršili krivično delo ubistvo upravo pokazuju koliko to sporo i “teško” ide pred nadležnim organima.

Krivično delo iz člana 193. Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica ima dva stava. U prvom se govori o zapuštanju, odnosno o grubom zanemarivanju deteta (*delictum proprium*). Obaveza zbrinjavanja i vaspitavanja obuhvata roditelje, staratelje, usvojioce i bilo koja druga lica koja imaju ovu dužnost. U ovom slučaju zaprećena je kazna zatvora do tri godine.

⁸ <https://www.blic.rs/vesti/hronika/ostavili-bebu-u-kolima-i-otisli-na-utakmicu/r8sk36n>

⁹ Ni u jedan od pomenutih oblika zaštite deteta ne uklapa se zaštita prava, odnosno grubog zanemarivanja i staranja o pravima nerođenog deteta. Savremena perinatologija, ali i viktimoške studije govore u prilog potpunom pravnom subjektivitetu nerođenog deteta, za razliku od starijih autora, koji se zadržavaju na osnovici zaštite na relaciji od začeca, odnosno od rođenja. Sasvim je realno u ovom trenutku da se izvrši analiza posledica grubog zanemarivanja ove kategorije, i da joj se u budućnosti da odgovarajući subjektivitet. V. više kod Pavlović, Z. (2022) Protecting the Rights of the Unborn Child. U: Pavlović, Z. (Ur.) Yearbook Human Rights Protection No. 5., Beograd, Novi Sad: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Pokrajinski zaštitnik građana. ISBN 978- 86-80756-43-1

Stav drugi govori o zlostavljanju maloletnog lica od strane istog kruga lica, odnosno lica koje maloletno lice zlostavlja ili prinudava na preteran rad ili rad koji ne odgovara uzrastu maloletnog lica ili na prosjačenje ili pak iz koristoljublja primorava dete na vršenje drugih radnji neprimerenih njegovom uzrastu. Za radnje izvršenja iz ovog stava zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do pet godina.

Pregledom relevantne literature i komentare Krivičnih zakona u Srbiji i zemljama bivše Jugoslavije, kako one starije tako i aktuelne, nismo videli da se u sudskoj praksi pominju hraniteljske porodice i prinudavanje na preteran rad dece iz hraniteljskih porodica u seoskim domaćinstvima, što je pitanje koje će zahtevati posebnu kriminološku obradu u nekom od istraživačkih radova.

Grubo zanemarivanje predstavlja radnju konkretnog ugrožavanja, odnosno ne mora da dođe samo do povređivanja. Radnja grubog zanemarivanja nije tek apstraktno ugrožavanje, ali se u svakom slučaju određeni standardi moraju ustanoviti.

Imajući u vidu da je reč o standardu, na ovom mestu bi dali njegovo detaljnije određenje, na osnovu upoređivanja različitih izvora. Izraz grubo zanemarivanje se u rečnicima srpskog jezika ne nalazi kao posebna odrednica, već isključivo kao pojedinačna značenja reči grub i zanemariti odnosno zanemarivanje. Prema Rečniku srpskog jezika Matice srpske grub bi imao značenje težak, ozbiljan, velik po stepenu, odnosno koji je oštar, surov,¹⁰ a zanemarivanje bi značilo zapuštanje, zapostavljanje, nevršenje obaveza.¹¹ Prema Matičinom rečniku grubo zanemarivanje bi dakle značilo teško ili ozbiljno zanemarivanje dužnosti ili obaveze. Slično tumačenje nalazimo i u Rečniku SANU.¹²

Standard grubog zanemarivanja nalazimo i u radnom pravu,¹³ koji ga definiše kao načelo *culpa lata dolo proxima*.¹⁴ Pomenimo i odredbe Porodičnog zakona koji u članu 81. govori o grubom zanemarivanju, koje opisuje kao dugotrajno neispunjavanje zakonskih obaveza, potpuno odsustvo brige ili kontakta i ozbiljno zapostavljanje koje ugrožava prava ili razvoj deteta.¹⁵ Leksičko i zakonsko značenje izraza grubo zanemarivanje se u potpunosti podudaraju, a pravi se razlika između nemara i grubog zanemarivanja. Argumentacija pravne lingvistike u vezi sa dužnosti zbrinjavanja i vaspitavanja govori nam da je reč o pravnim, a ne o etičkim obavezama, ali je pogrešno što se u oceni grubog zanemarivanja, na osnovu pregledane sudske prakse za period od 2023. do 2025. godine kao izvor ovih dužnosti uglavnom pominje Porodični zakon. Naš je stav da bi u oceni standarda grubog

¹⁰ Rečnik srpskoga jezika, Novi Sad: Matica srpska, 2018, str. 262

¹¹ Op.cit., str. 506.

¹² Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika SANU, knjiga 7, Beograd, SANU, 1971, str. 396–397.

¹³ U Zakonu o radu RS koristi se izraz “teška povreda radne obaveze” koja može postojati kada zaposleni grubo zanemaruje ili nesavesno izvršava radne dužnosti. V. Zakon o radu („Službeni glasnik RS“, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – odluka US i 95/2018 – autentično tumačenje) član 179, st. 2.

¹⁴ Načelo radnog prava, gruba nepažnja približna je umišljaju.

¹⁵ Porodični zakon („Službeni glasnik RS“, br. 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015), član 81.

zanemarivanja trebalo, uz odredbe koje se nalaze u krivičnom zakonu ceniti i obaveze koje roditeljima i drugim licima koje se staraju o detetu nameću (određuju) propisi koji regulišu oblast predškolskog i školskog obrazovanja, socijalne zaštite, posebnog zakonodavstva o maloletnicima ili propisima prekršajnog kažnjavanja.

Prema stavu Vrhovnog kasacionog suda u revizijskoj odluci Rev 12500/24 za postojanje grubog zanemarivanja dužnosti roditelja nije dovoljna povremena nepažnja ili propust, već je neophodno utvrditi dugotrajno i ozbiljno nevršenje roditeljskih obaveza, koje dovodi do ugrožavanja interesa deteta. Krivično veće Apelacionog suda u Beograd u odluci Kž1 1966/2017 rešavajući po žalbi javnog tužilaštva nalazi da grubo zanemarivanje postoji kada ponašanje značajno odstupa od minimalnog standarda pažnje i predstavlja trajno ili ozbiljno neispunjavanje obaveza.

Međunarodne obaveze koje smo preuzeli kroz ratifikaciju Konvencije UN o pravima deteta¹⁶ obavezuju Republiku Srbiju i predviđaju i određena prava deteta, iako se samom Konvencijom ne utvrđuju konkretne obaveze za roditelje, usvojioce, staraoce i druga fizička i pravna lica koja se staraju o detetu. Ipak, član 18. Konvencije ustanovljava odgovornost roditelja ili zakonskih staratelja za vaspitanje i razvoj deteta. Dužnost se ne zasniva samo i jedino na zakonu, već i na pojedinačnim pravnim aktima, kao što su presude, administrativne odluke upravnih organa ili i ugovorom. Određeni nivo obaveza imaju i predškolske i školske ustanove, pod uslovom da su te obaveze vezane za duži vremenski period. Drugim rečima, ako bi došlo do zabranjene posledice dok je dete kratkotrajno boravilo kod rođaka, ili u drugoj školi ili pak u istoj školi ali u drugom razredu, to bi značilo da ove odgovornosti nema.

Porodično staranje, ali i ona vrsta skrbi koja je vezano za školu mora biti cenjeno kroz objektivne standarde ponašanja. Standard grubog zanemarivanja podrazumeva konkretno ugrožavanje, tako da je za umišljaj dovoljno da je izvršilac bio svestan da svojim propuštanjem dužnosti ugrožava dete i da na to ugrožavanje pristaje. Roditelj ili drugo lice mora biti najmanje laički svesno propuštanja neke od dužnosti, ali to ne znači da se moraju znati koji su to standardi prema aktuelnom pravnom poretku koji određuju grubo zanemarivanje. Ovu nameru ne možemo da mešamo sa pokretačkim motivom za zanemarivanje do nivoa krivičnog dela, jer stvaran motiv ne mora da postoji: nebriga za dobrobit odnosno najbolji interes deteta je više nego dovoljan elemenat po našem stavu za grubo zanemarivanje.

4. ZLOSTAVLJANJE DETETA

Samo po sebi zlostavljanje deteta je trajno krivično delo, ali to ne znači da je ono istovremeno produženo krivično delo niti je reč o realnom sticaju. Reč zlostavlja u zakonskoj inkriminaciji nas upućuje da jednoaktna zlostava nije dovoljna da bi bilo reči o krivičnom delu. No svako ulaženje u fizički i psihički integritet deteta ne mora istovremeno da znači i da je izvršeno ovo krivično delo. Povremeni pokušaji da se fizičko kažnjavanje dece izdvoji u posebnu kaznenu radnju predstavljaju posebnu temu, ali ono već sada odredbama člana 193. KZ i normama Porodičnog zakona kao

¹⁶ Konvencija o pravima deteta („Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 15/1990 i „Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 4/1996 i 2/1997)

i Zakona o sprečavanju nasilja u porodici nije dozvoljeno. Da bi govorili o krivičnom delu zlostavljanja maloletnog lica fizičko kažnjavanje bi moralo da ima određeni intenzitet. Ali, radnje fizičke agresije prema trećim licima u prisustvu deteta mogu kod deteta izazvati osećaj izuzetnog straha i nesigurnosti, što bi značilo da je izvršeno i krivično delo zlostavljanja maloletnog lica.

Psihičko zlostavljanje kao radnja izvršenja prema detetu u kontekstu krivičnog dela nasilje u porodici često nije obuhvaćeno inkriminacijom dela, jer se pregledom dostupne sudske prakse u periodu 2019. do 2015 i pravnosnažnih sudskih odluka u postupcima koje je vodio Osnovni i Viši sud u Novom Sadu ovakva kvalifikacija nije registrovala, iako je postojao čitav niz krivičnih dela nasilja u porodici gde je utvrđeno prisustvo deteta kod partnerskog (porodičnog) nasilja. Autori Srzentić, Stajić i Lazarević su još 1986. godine insistirali da je zlostavljanje moguće izvršiti nečinjenjem, jer dugogodišnje zanemarivanje deteta može da dovede do posledica koje su mnogo veće od posledica grubog zanemarivanja. Čak i ako bi bilo izvršeno više radnji koje svaka za sebe ne predstavljaju zlostavljanje, pa ni grubo zanemarivanje, one taj nivo dostižu ako se gledaju u celini, a ne svaka radnja za sebe.¹⁷

5. PRINUDA DETETA NA RADNJE KOJE SU ŠTETNE ZA NJEGOV RAZVOJ

Inkriminacija koja obuhvata prinudu deteta na preteran rad ili rad koji ne odgovara uzrastu maloletnog lica ili na prosjačenje ili navođenje iz koristoljublja na vršenje drugih radnji štetnih za njegov razvoj, predstavlja direktnu obavezu preuzetu iz Konvencije UN o pravima deteta i Konvencije Međunarodne organizacije rada. Konvencija MORa¹⁸ o zabrani najgorih oblika dečijeg rada pod tim podrazumeva (član 3.) i one radnje kojima se inkriminišu neka druga krivična dela, kao što su trgovina ljudima, iskorišćavanje dece za pornografiju itsl. Da li je rad deteta u konkretnom slučaju preteran ili neprimeren njegovom uzrastu treba uvek sagledavati da li je to u skladu sa njegovim najboljim interesom, i da li bi mogao takav rad da bude štetan za zdravlje ili moral deteta.

Radnja iz stava 2. člana 193. ne može se kvalifikovati kao supsidijarno krivično delo, ako bi bilo obuhvaćeno težim krivičnim delima. Mnogobrojne dileme u inkriminaciji otvara pitanje koristoljublja kao i vršenje drugih radnji kako se navodi u tekstu zakonske norme. Iako nomotehnički nismo saglasni sa ovakvim određenjem jer se logički i teleološki ne slažemo sa činjenicom da se od koristoljublja izuzima preteran ili rad koji ne odgovara uzrastu deteta ili na prosjačenje, dok se neke druge radnje koje su štetne za razvoj deteta moraju obaviti upravo sa tim motivom. Nadamo se da će se u nekoj od reformi koje predstoje ovo pitanje razjasniti.

¹⁷ Srzentić i dr., (1986) Komentar Krivičnih zakona SR Srbije, SAP Kosova i Metohije i SAP Vojvodine, Savremena administracija 385-388

¹⁸ Zakon o potvrđivanju konvencije MOR broj 182 o najgorim oblicima dečijeg rada i preporuke MOR broj 190 o zabrani i hitnoj akciji za ukidanje najgorih oblika dečijeg rada (Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori br. 2/03) Osnovni tekst na snazi od 08/02/2003 , u primeni od 08/02/2003

6. UČESTALOST GONJENJA ZA KRIVIČNO DELO ZAPUŠTANJE I ZLOSTAVLJANJE MALOLETNOG LICA

Prateći metodologiju evidentiranja krivičnih dela izvršenih na štetu deteta, kako je vode javna tužilaštva, utvrdili smo da se tek od 2023. vodi poseban, Periodičan izveštaj o postupanju JT po krivičnim delima iz člana 184, 193 i 388 izvršenim na štetu maloletnih lica, dok su se ranije ova krivična dela vodila u opštem izveštaju.

Periodični izveštaj o postupanju javnih tužilštava u RS po krivičnim delima izvršenim na štetu maloletnih lica u periodu od 1.1. do 31.12.2023. godine a u odnosu na krivično delo iz člana 193. stav 2 KZ, ukupno je bilo prijavljeno 53 lica, sa 62 oštećenih maloletnih lica. U odnosu na ovaj broj prijavljenih bilo je sprovedeno 36 postupka u kojima su se sprovodile dokazne radnje (i istrage), nakon čega je podneto 30 optužnih akata, i doneto je 15 osuđujućih presuda. Doneto je 2 oslobađajuće presude. Za dva osuđena izrečena je kazna zatvora u trajanju od po 6 meseci i rokom provere od 2 godine, jednom licu je izrečena kazna kućnog zatvora u trajanju od 10 meseci i mera zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenim u trajanju od 2 godine, jednom licu je izrečena kazna zatvora u trajanju od 3 meseca sa rokom provere od jedne godine, a jednom kazna zatvora u trajanju od 4 meseca sa rokom provere od 2 godine. U navedenom periodu sud je izrekao za još 6 lica (u različitim postupcima) kazne zaatvora u trajanju od po 4 meseca do 10 meseci sa rokovima provere od 1 godine, 1,5 godine do dve godine. Istovremeno, za jedno lice izrečena je i kazna zatvora u trajanju od 4 godine sa rokom provere od 11 meseci i mera bezbednosti proterivanje stranca iz zemlje, dok je jednom licu izrečena i bezuslovna kazna zatvora u trajanju od 1 godine i 6 meseci.¹⁹

Kako se navodi u Periodičnom izveštaju za 2024. godinu, a u odnosu na krivično delo iz člana 193. stav 2 KZ, ukupno je bilo prijavljeno 35 lica, sa 47 oštećenih maloletnih lica. Isto tako bilo je sprovedeno 42 postupka u kojima su se sprovodile dokazne radnje (i istrage), nakon čega je podneto 15 optužnih akata, i doneto je 10 osuđujućih presuda. Ni tokom 2024. godine oslobađajućih presuda nije bilo dok su izrečene kazne zatvora u trajanju od 3 meseca do 8 meseci, sa rokovima provere od jedne do dve godine, dok je jednom licu izrečena mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi.²⁰

Prema izveštaju za 2025. godinu, a u odnosu na krivično delo iz člana 193. stav 2 KZ, ukupno je bilo prijavljeno 68 lica, sa 70 oštećenih maloletnih lica. Isto tako bilo je sprovedeno 64 postupka u kojima su se sprovodile dokazne radnje (i istrage), nakon čega je podneto 8 optužnih akata, i donete su 4 osuđujuće presude. Donete su 4 uslovne osude, i to u dve 4 meseca zatvora sa rokom proveravanja od 1 i od 2 godine, kao i dve uslovne osude sa 3 meseca zatvora sa rokom proveravanja od 1 godine. Oslobađajućih presuda nije bilo.²¹

Posebni, periodični izveštaji obuhvataju u periodu od 2023 do 2025 i krivična dela Posredovanje u vršenju prostitucije iz čl. 184. stav 2 (prema maloletnom licu),

¹⁹ <https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji>

²⁰ <https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji>

²¹ <https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji>

Trgovine ljudima iz člana 388: radi radne eksploatacije maloletnog lica, radi prinudnog rada maloletnog lica, radi vršenja krivičnih dela od strane maloletnog lica, radi prostitucije, seksualne eksploatacije i upotrebe u pornografske svrhe maloletnog lica, radi prosjačenja, uspostavljanja rospkog ili njemu sličnog odnosa na štetu maloletnog lica, radi oduzimanja organa ili dela tela maloletnog lica, radi korišćenja maloletnog lica u oružanim sukobima.

U posmatranom periodu možemo videti da se u radu javnih tužilaštava nalaze u pretežnom delu krivična dela zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica iz člana 193. stav 2 KZ, dok se druga krivična dela uglavnom ne pojavljuju, sem u odnosu na krivično delo trgovine ljudima iz člana 388. KZ – radi prostitucije, seksualne eksploatacije i upotrebe u pornografske svrhe maloletnog lica, kada je ovo krivično delo izvršeno na štetu tri maloletna lica, kao i jedno krivično delo trgovine ljudima radi prosjačenja, oba u 2025 godini, a izvršioci su osuđeni na bezuslovne kazne zatvora.

Analizom presuda za navedeni period iz Osnovnih sudova u Somboru, Subotici, Sremskoj Mitrovici, Novom Sadu i Senti, registrovali smo određeni broj krivičnog dela Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica iz člana 193. stav 1 KZ. Deo obrazloženja za ovaj manji broj predmeta u radu po ovom krivičnom delu iz stava 1 može se nalaziti u tome što prema stavovima profesionalaca (po sprovedenom istraživanju koji su obavili studenti Pravnog fakulteta Univerziteta Privredna akademija u formi intervjua sa postupajućim sudijama u Subotici, Novom Sadu, Senti i Somboru) krivično dela iz člana 193. često bude obuhvaćeno sa radnjom izvršenja drugih krivičnih dela protiv porodice, za čega nema dovoljno elemenata da bi se ovo uzelo kao pravilo i u budućem radu bi i na ovaj aspekt trebalo obratiti pažnju.

7. KRIVIČNO GONJENJE ZA KRŠENJE PRAVA DETETA I NAČELO ZAKONITOSTI

Nasilje u porodici i zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica (kršenja prava deteta) su radnje zbog kojih se izvršioci često prijavljuju i vode se i prekršajni postupci. Iako je reč o kaznenim postupcima koji se vode pred nadležnim Prekršajnim sudom, to sasvim sigurno znači da oni nisu krivični postupci. Prema kriterijumu iz 1976. povodom slučaja Engel pred Evropskim sudom za ljudska prava²² prekršajni postupak se vodi povodom optužbi za kazneno delo (prekršaj). No isti istorijski događaj ne mora da ima istu pravnu kvalifikaciju, ali oba postupka (pred prekršajnim i krivičnim sudom) u suštini predstavljaju jedinstvenu celinu i deo su integrisanog sistema sankcija.

Iako se većina autora ne bi odmah složila sa ovakvom konstatacijom, pozivajući se na primenu načela ne dva puta o istom – *ne bis in idem*, braneći i načelo zakonitosti, da je reč o presuđenoj stvari, jasno je da Prekršajni sud ne može da osudi izvršioca za delo za koje ni ne može da sudi, odnosno ako bi se povodom istog događaja sa drugom kvalifikacijom vodio krivični postupak pred nadležnim sudom

²² https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_srp

(npr. Osnovnim ili Višim) ali za činjenice za koje okrivljeni nije bio i nije mogao biti osuđen niti vođen postupak protiv njega, to ne bi bilo kršenje ovog načela. Kritičarima iznetog stava predlažemo da se pre suprotstavljanja ovoj tezi posvete analizi ovog načela, i to rasčlanjajući *Ne, Bis, In, Idem*. Tek nakon toga bi se kroz praksu ESLJP, ali i kroz stavove najviših sudova mogli detaljnije baviti daljom analizom.

Sušтина načela *ne bis in idem* (zabrana dvostrukog suđenja ili kažnjavanja za isto delo) u presudi *A i B versus Norveška* jeste da paralelni ili uzastopni postupci (npr. poreski i krivični) nisu nužno zabranjeni ako čine „dovoljno usko povezanu celinu u vremenu i sadržaju“. Sud je naglasio da se ne radi o formalnoj zabrani dupliranja postupaka, već o proceni da li su oni komplementarni, koordinisani i proporcionalni, bez prekomernog opterećenja za okrivljenog. Ako postoji takva povezanost, ne dolazi do povrede člana 4 Protokola br. 7 uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima.²³

Prateći navode u radu, da određene pojedinačne radnje grubog zanemarivanja ne bi mogle (sa aktuelnom inkriminacijom) biti krivično delo već eventualno prekršaj, ne znače da se posle i te radnje ne bi mogle obuhvatiti kvalifikacijom za krivično delo iz člana 193. Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica iz člana 193. KZ. Naime, prema usvojenim obavezama iz člana 3 Konvencije UN o pravima deteta, a na osnovu člana 3 EKLJP organi gonjenja i suđenja ne mogu ekskulpirati izvršioce krivičnog dela zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica pozivanjem na načelo ne dva puta o istom, jer je reč u stvari samo o jednoj od radnji grubog zanemarivanja npr., već naprotiv, ta radnja u krivičnom (redovnom) postupku treba da predstavlja celinu grubog zanemarivanja koje dete pretrpi. Da zaključimo, nema povrede člana 4 Protokola br. 7 uz EKLJP ako se jedna od radnji grubog zanemarivanja obuhvati krivičnom optužbom.

8. UMETO ZAKLJUČKA

Pred nama se, kao društvom, nalazi čitav niz promena u kaznenom pravu, koje zahtevaju sistemsko reagovanje. Od prilagođavanja maloletničkog zakonodavstva promenama u procesnom zakonodavstvu, koje su važeće od 2011. u postupcima organizovanog kriminaliteta i ratnih zločina, a od 2013. godine u svim krivičnim postupcima, do promena u krivičnom zakonodavstvu. U odnosu na temu krivičnopravne zaštite deteta od zapuštanja i zlostavljanja mora se sagledati i pozicija deteta i/ili maloletnika i zaštitni objekt koji se štiti pravnom normom iz člana 193 Krivični zakonik Republike Srbije. Ovo krivično delo nalazi se u glavi krivičnih dela protiv (braka i) porodice. A porodica je trenutno jedno od najugroženijih vrednosti u našem društvu. Vrednosti drugačije u odnosu na vreme pre 100 ili više godina, tehnološka dostignuća, unapređenje ljudskih prava i mnogo čega utiču na porodicu. Tim pre moraju da utiču i na drugačiji stav judikature, doktrine i zakonodavca na ovu temu. Neophodno je stvoriti i koherentan sistem krivičnog prava, kako bi se zaista došlo do napretka.

²³ European Court of Human Rights, presuda *A and B v. Norway* (GC), 15.11.2016, aplikacije br. 24130/11 i 29758/11

Ako bi se prihvatio kriminološki pristup kod izmena krivičnog zakonika, jasno je da se nameće potreba za razmatranjem posebne glave – krivična dela protiv dece (lica mlađih od 18 godina), jer se akcenat stavlja na zabranjena ponašanja čije posledice kao žrtva neposredno trpi dete. Ipak, komparativnopravna rešenja ne idu uvek u tom pravcu: krivično delo zapuštanja i zlostavljanja deteta u švajcarskom, austrijskom i nemačkom pravu i dalje je sistematizovano u okviru krivičnih dela protiv porodice. Nasuprot tome, pojedina druga krivična dela čiji je objekt zaštite dete (npr. dela protiv polne slobode ili telesnog integriteta) razvrstana su prema prirodi zaštićenog pravnog dobra. Time se potvrđuje da je važeći sistem zasnovan na logici zaštite pravnih dobara, a ne na ličnom svojstvu žrtve.

Međutim, takvo rešenje pokazuje i određene nedostatke u praksi. Problemi kvalifikacije, razgraničenja stvarnog i prividnog sticaja, identifikacije izvršilaca, kao i pitanja primene načela *ne bis in idem* u paralelnim ili sukcesivnim postupcima, ukazuju na potrebu fleksibilnijeg i funkcionalnijeg pristupa. U tom smislu, standard uspostavljen u presudi A i B *versus* Norveška dodatno naglašava značaj celovitog sagledavanja postupaka i zaštite pojedinca od prekomerne represije. U kontekstu zaštite prava deteta, opravdano je zastupati tzv. „meko“ ili funkcionalno tumačenje načela *ne bis in idem*, koje dopušta vođenje paralelnih ili uzastopnih postupaka (npr. prekršajnih, porodičnopravnih i krivičnih), pod uslovom da čine jedinstvenu, međusobno povezanu celinu u vremenskom i sadržinskom smislu i da ne dovode do nesrazmernog opterećenja za okrivljenog. Takav pristup omogućava sveobuhvatniju zaštitu deteta kao žrtve, bez narušavanja suštine ovog načela.

Posebno važno pitanje predstavlja sadržina pojma „grubo zanemarivanje“ u okviru krivičnog dela iz člana 193 KZ. Njegovo tumačenje mora biti utemeljeno ne samo u normativnim okvirima, već i u savremenim standardima zaštite deteta, koji podrazumevaju obezbeđivanje minimalnih uslova za fizički, psihički i socijalni razvoj. U tom kontekstu, *harm principle*, kako ga je formulisao John Stuart Mill, pruža dodatni teorijski osnov: krivičnopravna intervencija je opravdana onda kada postoji konkretna ili jasno predvidiva šteta po dete, čak i ako ona još nije u potpunosti realizovana.

Slučajevi koji su u savremenoj praksi izazvali naročitu pažnju, poput postupaka povodom dela maloletnika K. K. iz Beograda i M. M. iz Niške Banje i odgovornosti njihovih roditelja, dodatno ukazuju na kompleksnost ovih pitanja i potrebu interdisciplinarnog pristupa. Krivično pravo, samo po sebi, ne može dati sve odgovore, ali mora postaviti jasne granice i standarde odgovornosti. Broj postupaka okončanih pred sudom kroz analizu izveštaja za krivično delo iz člana 193. KZ Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica ne pokazuje pravo stanje stvari, jer se iz tako objavljenog Posebnog izveštaja za period 2023-2025 ne vidi veza sa drugim krivičnim delima.

U tom smislu, dalji razvoj krivičnopravne zaštite dece zahteva normativno preciziranje, ujednačavanje sudske prakse i jačanje preventivnih mehanizama, uz istovremeno poštovanje osnovnih načela krivičnog prava, naročito načela zakonitosti, proporcionalnosti i *ultima ratio*. Samo takvim integrisanim pristupom

moguće je obezbediti efikasnu i suštinsku zaštitu deteta kao jednog od najznačajnijih pravnih dobara savremenog društva.

U pravcu poboljšanja postojećeg stanja, kao jedno od mogućih rešenja nameće se preciznije normativno definisanje pojma „grubo zanemarivanje“, uz uvođenje zakonskih indikatora (npr. trajanje, intenzitet i posledice zanemarivanja), čime bi se obezbedila veća pravna sigurnost i ujednačenost sudske prakse. Takođe, razmatranje uvođenja posebne glave krivičnih dela protiv dece moglo bi doprineti većoj vidljivosti i sistematičnosti zaštite, ali uz zadržavanje veze sa konkretnim pravnim dobrima. U tom pogledu, interesantno je rešenje iz Ujedinjenog kraljevstva, gde se kroz posebne zakonske akte i praksu razvija standard *child cruelty* koji obuhvata različite oblike zanemarivanja i zlostavljanja, uz snažno oslanjanje na sudsku praksu i smernice za tumačenje.

Dodatno, unapređenje zahteva i jačanje međuinstitucionalne saradnje između pravosuđa, organa starateljstva, obrazovnih i zdravstvenih institucija, po uzoru na skandinavske sisteme socijalne zaštite, naročito u Norveškoj, gde je akcenat na ranoj intervenciji i prevenciji. U tom okviru, meko tumačenje načela *ne bis in idem* dobija i praktičnu dimenziju, jer omogućava koordinisano delovanje različitih pravnih i institucionalnih mehanizama zaštite deteta, bez nepotrebnog dupliranja represije, ali uz očuvanje efikasnosti sistema. Time se krivično pravo rasterećuje funkcije primarnog reagovanja, a njegova uloga se zadržava kao krajnje sredstvo (*ultima ratio*), što je u skladu sa savremenim tendencijama razvoja kaznenog prava i efikasne zaštite prava deteta.

Literatura

- Pavlović, Z. (2023) Građanskopravna (deliktna) odgovornost roditelja (Civil (delict) liability of parents). U: Petrović, Z., Čolović, V., Obradović, D. (ur.) XXVI Međunarodna naučna konferencija Prouzrokovanje štete, naknada štete i osiguranje. Beograd: Institut za uporedno pravo, Pravosudna akademija, Udruženje za odštetno pravo, pp. 61-73. ISBN 978-86-82582-02-1
- Pavlović, Z. (2022) Protecting the Rights of the Unborn Child. U: Pavlović, Z. (Ur.) Yearbook Human Rights Protection No. 5., Beograd, Novi Sad: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Pokrajinski zaštitnik građana. ISBN 978- 86-80756-43-1
- Čubinski, Mih., Naučni i praktični kometar Krivičnog zakonika Kraljevine Jugoslavije, od 27. januara 1929., noveliranog Zakonom od 9. oktobra 1931., Geca Kon, Beograd, 1934, 499-500.
- Tahović, Janko (1962) Komentar Krivičnog zakonika, Savremena administracija Beograd, 338-339.
- Singer, Mladen, (1967) Pravni i kriminalnopolitički aspekt krivičnog djela zlostavljanja i zapuštanja maloljetnika, Naša zakonitost 6/67, 495-497.
- Srzić, dr., (1986) Komentar Krivičnih zakona SR Srbije, SAP Kosova i Metohije i SAP Vojvodine, Savremena administracija 385-388
- Rečnik srpskoga jezika, Novi Sad: Matica srpska, 2018
- Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika SANU, knjiga 7, Beograd, SANU, 1971.
- Zakon o radu („Službeni glasnik RS“, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – odluka US i 95/2018 – autentično tumačenje)
- Porodični zakon („Službeni glasnik RS“, br. 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015)
- Konvencija o pravima deteta („Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 15/1990 i „Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 4/1996 i 2/1997)
- Zakon o potvrđivanju konvencije MOR broj 182 o najgorim oblicima dečijeg rada i preporuke MOR broj 190 o zabrani i hitnoj akciji za ukidanje najgorih oblika dečijeg rada (Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori br. 2/03) Osnovni tekst na snazi od 08/02/2003 , u primeni od 08/02/2003

Izvori

<https://www.blic.rs/vesti/hronika/foto-majka-decaka-ubice-iz-niske-banje-dosla-zamotana-na-sudjenje-krila-se-iza/bn52krc>
<https://www.rts.rs/vesti/hronika/5902397/poceo-glavni-pretres-roditeljima-zbog-ubistva-decaka-u-niskoj-banji-.html>
<https://www.bbc.com/serbian/articles/c77jmrjvygo/lat>
<https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji>
<https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji>
<https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji>
https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_srp
<https://www.blic.rs/vesti/hronika/ostavili-bebu-u-kolima-i-otisli-na-utakmicu/r8sk36n>

CRIMINAL PROTECTION OF CHILDREN AGAINST NEGLECT AND ABUSE

Zoran Pavlović, PhD

Abstract: *In the first part of this paper, the author deals with issues related to the normative framework and practical challenges in the application of Article 193 of the Criminal Code of the Republic of Serbia. The position of the child as a special holder of legal assets is analyzed, as well as the system of criminal acts in the current legislation, which predominantly observes the protection of the child through the framework of family relations. The paper discusses the shortcomings of such an approach, especially with regard to the qualification of the act, determination of perpetrators and the application of the ne bis in idem principle in situations of parallel or successive proceedings. In the second part of the work, the author pays attention to the concept of gross neglect in the criminal offense of neglect and abuse of a minor in order to better define it normatively. The work indicates the need to reform the existing system through the clarification of legal terms, reasoned discussion about the possible introduction of a special group of criminal offenses against children and strengthening of inter-institutional cooperation. The paper supports an integrated model of criminal law protection that is in accordance with the principles of legality, proportionality and ultima ratio, while at the same time ensuring effective and essential protection of the child as a particularly vulnerable category.*

Keywords: *child neglect and abuse; gross neglect; family values.*

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

343.91-053.6(082)

МЕЂУНАРОДНА научно - стручна конференција „Дјеца и
малољетници у казненом праву“ (17 ; 2026 ; Бања Лука)

Zbornik radova : sa 17. međunarodne naučno-stručne
konferencije „Djeca i maloljetnici u kaznenom pravu“, Banja Luka
23-24. aprila 2026. godine / [glavni i odgovorni urednik Miodrag N.
Simović, Nikolina Grbić - Pavlović]. - Banja Luka : Ministarstvo
pravde Republike Srpske : Istraživački centar : Javna ustanova
Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj ;
Beograd : Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu,
2026 (Banja Luka : Markos design&print studio,). - 442 стр. ; 25
cm. - (Зборник радова, ISSN 2831-0144 ; год. 17 ; бр. 17)

Текст ћир. и лат. - Тираж 100. - Напомене и библиографске
референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-99997-969-4-1 (Истраживачки центар)

COBISS.RS-ID 144205313